

А.М. Суйменбаева^{1*} , С.С. Суркова¹ , А.Е. Алдаберген² ¹М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті,
Тараз қ., 080009, Қазақстан Республикасы²Ш.Мұртаза атындағы Халықаралық Тараз инновациялық институты
Тараз қ., 080007, Қазақстан Республикасы*e-mail: akmaral.suymenbayeva@mail.ru

МЕМЛЕКЕТТІК ЕМЕС ЗЕЙНЕТАҚЫ ҚОРЛАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ НОРМАЛАР ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Аңдатпа

Мақаланы зерттеу барысында ТМД интеграциялық бірлестігінің азаматтарын зейнетақымен қамсыздандыруға және құқықтық реттеу перспективаларына талдау қарастырылды. Мақаланың мақсаты - ТМД елдеріндегі зейнетақымен қамсыздандыру тетіктеріне салыстырмалы-құқықтық талдау жүргізу, қарт адамдардың құқықтарын қорғаудағы Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарының рөлін анықтау және демографиялық пен экономикалық сын-қатерлер жағдайында азаматтардың лайықты өмір сүру деңгейін қамтамасыз ету үшін мемлекеттік емес зейнетақымен сақтандыру жүйелерін жетілдіру қажеттілігін негіздеу болып табылады. ТМД азаматтарын зейнетақымен қамсыздандыруды реттеу жөніндегі негізгі құжаттар, соның ішінде Қазақстан Республикасының халықаралық екіжақты шарттары қарастырылған. Егде жастағы адамдар үшін кепілдендірілген кірісті қамтамасыз ету қазіргі заманғы қоғамның қол жеткізуге ұмтылатын әлеуметтік қамсыздандыру мақсаттарының ішіндегі ең маңызды міндеті болып табылады. Адамның әлеуметтік қамсыздандыру құқығымен тығыз байланыстылығын көрсетіп отырған жоғарыдағы мақсаттың міндетіне жету үшін қарттарды осалдық қаупінен жүйелі түрде қорғауды қамтамасыз ететін, сенімді механизмдер қажет. Халықтың ішінарасы өзінің күш-жігеріне сүйене отырып қорғаныс механизміне қол жеткізеді, ол жеке жинақ шоттарына несесе жеке тұрғын үйге иелік етудің арқасында жүзеге асырылады, кейбір жағдайларда ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан отбасылық қолдау тетіктерін қолдану бар екені белгілі. Бірақ осы аталған қорғану тетіктеріне сүйенгенімен еңбекке қабілетті жаста да табыс көздеріне деген сенімсіздік басым болып тұрғанын көруге болады, әсіресе бұл жағдай дамушы елдерде жиі кездеседі. Атап айтқанда, тікелей құрылымдық байланыстың бейресми салдары көптеген елдердегі экономикалық даму проблемалары ретінде танылып, әлем халықтарының аз ғана бөлігі қартайған кезде өзін-өзі қамтамасыз ете алатыны белгілі. Демек, егде жастағы адамдарды әлеуметтік қорғау жүйелері маңызды рөл атқарады. Шет елдердің тәжірибесін диалектикалық тану және талдау әдісі зерттеу тақырыбын толық және анық ашуға, сондай-ақ Қазақстандағы мемлекеттік емес зейнетақы қорларын одан әрі жетілдіруді назарға алуға мүмкіндік береді.

Осылайша, қартайған кездегі кепілдендірілген табыс әлемдік қоғамдастықтың тұрақты даму мақсаттары шеңберінде алға қойған мақсаттарына жетуде шешуші рөл атқарады және кедейліктің барлық нысандарында, соның ішінде 2030 жылға қарай кедейлікті жоюды қоса алғанда, барлық адамдарға лайықты өмір сүру деңгейін қамтамасыз ететін негізгі міндеттемені орындауға ықпал етеді.

Негізгі сөздер: зейнетақымен қамсыздандыру, интеграциялық кеңістік, халықаралық шарт, ТМД, әлеуметтік қамсыздандыру, зейнетақы

Кіріспе

Мемлекеттік әлеуметтік жәрдемнен басқа да қосымша жәрдемнің атап айтқанда, тұрғын үй субсидиясы, үйде көмек көрсету, мейірбикелік қызметтер, сондай-ақ қарттар үйіндегі күтім кіруі мүмкін. Егер мұндай қызметтерге мемлекет тарапынан қолайлы, қол жетімділік қамтамасыз етілмесе, егде жастағы адамдар мен олардың отбасылары тіпті дамыған елдерде де кедейлік жағдайдың ең төменгі сатысында болуы мүмкін. Мемлекеттік қызмет көрсетудің сапасы және оның қол жетімділігі жоғары елдерде қарттардың арасындағы кедейлік деңгейін де айтарлықтай төмендететіні айқын көрінеді [1].

Мемлекетіміз өз алдына қойған басты міндеті халқымыздың кедей және осал топтарына ерекше назар аударып, ұлттық әлеуметтік қорғау жүйелерін еңгізуді көздейді. Осы саясатты жүзеге асыруға үлес қосатын мемлекетіміздегі жауапты тұлғаларымыз кең байтақ елімізде өмір сүріп жатқан бірде-бір қарт ата-әжелеріміз назардан тыс қалмауын қамтамасыз ету үшін кешенді әлеуметтік қорғау жүйелерін құруды ескеруі керек.

Ұлттық талаптарға сәйкес әлеуметтік қорғау жүйелері мен шараларын, соның ішінде егде жастағы кепілдендірілген кірісті қамтамасыз ететін ең төменгі деңгейлерді енгізуге тікелей шақырғанымен, әлеуметтік қорғау, атап айтқанда, қарттардың кепілдендірілген табысы – бірқатар басқа мақсаттарға қол жеткізуге ықпал ететінін және одан тыс мәселелерді шешетінін атап өткен жөн [2].

Таңдалған зерттеу тақырыбының зерттелетін мәселесінің күйін бірнеше тұрғыдан қарастыруға болады. Мысалы, дүниежүзілік банк тобының зейнетақы қорлары зейнетақыны қаржылық қамтуды зерттеуді және жетілдіруді және зейнетақы мен зейнетақы активтерін едәуір ұлғайтуды жалғастыруда [3]. Бұл жұмыстардың барлығы сыртқы байланыстарды зерттеу арқылы аймақтық және үкіметтік жобалар аясында жүзеге асырылады.

Әлемдік деңгейде, әсіресе дамушы елдер үшін зейнетақымен қамтамасыз етудің басты проблемасы қаржыландыруды іздеу және кәрілік уақытта лайықты кірісті қамтамасыз ету болып табылады, өйткені зерттеушілердің болжамы бойынша 2050 жылға қарай зейнеткерлік жастағы халық үлесінің 12% -ға дейін ұлғаюы болжанады, ал бүгінгі күні ол 10% құрайды. Осыған байланысты, егде жастағы азаматтарды зейнетақымен қамсыздандыруда туындайтын проблемалар кедейліктің өсуіне әкелуі мүмкін, бұл мемлекеттің болашақта және бүкіл ел экономикасында орынсыз шығындарына да әсер етеді. Мәселелерді қарастыру және оларды шешу жолдарын ұсыну арқылы біздің ғылыми тұжырымдарымыз зейнеткерлердің материалдық игіліктерін жақсартуға ықпал етуі мүмкін.

Зерттеудің негізгі мақсаты - Қазақстанда мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандыруды дамыту перспективаларын бағалау және қолданыстағы зейнетақы жүйесін жетілдіру, қарттардың болашаққа деген көзқарасымен кедейліктің алдын алу.

Қазақстандағы зейнетақымен қамсыздандыру және зейнетақы қорларын зерттеуді Б. А. Жакупова, С. И. Игильманова, Н. В. Калюжная, Б. С. Бимбетова [4], Жакипбеков, Д. С. Жакипбекова, А.А. Аблаева [5] жүргізді. Мемлекеттік емес зейнетақы қорларын қалыптастырудың негізгі проблемаларын анықтаған А.А. Ниязбаеваның диссертациялық зерттеуі [6] бар. Сонымен қатар, Н.Б. Починоктың монографиясын атап өтуге болады. Әлеуметтік зерттеуге негізделген мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандыруды дамыту перспективаларына үлкен зерттеу жүргізген авторлар ұжымы [7] тақырыптың зерттелуіне үлес қосқан.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеудің әдіснамалық негізінде шет елдердің заңнамаларына талдау жасай отырып, өзіндік ерекшеліктерді еліміздің құқықтық нормаларын дамыту туралы тұжырымдалады. Сонымен қатар, мақалада қойылған мақсаттар мен міндеттерге сәйкес жалпы және арнайы жиынтықты қолдана отырып, объектіні жан-жақты талдауға мүмкіндік берген ғылыми таным әдістерін зерттеу жүзеге асты. Атап айтқанда, танымның жалпы ғылыми диалектикалық әдісі, оның көмегімен тұжырымдамалақ- терминологиялар тереңдетіліп, құқықтың тиімділігін дамытуға мүмкіндік береді. Зерделеп жатқан тақырыпты осыған дейінгі зерделеген әдебиеттерге шолу жасап, авторлардың қорытынды тұжырымдарын қысқа сараптап өтеміз.

Зерттеу материалдарына нақты және стандартты мәліметтер ұсынылды. Олар ғылыми еңбектерде, статистикалық, сараптамалық бағалауларда, нормативтік-құқықтық актілерде ұсынылған мемлекеттік емес зейнетақы қорларының қызметін реттейтін құқықтық актілер және материалдар, сонымен қатар, жүйенің әдістері және жұмыста құрылымдық-аналитикалық талдау қолданылады [8].

Егде жастағы кепілдендірілген табыс сонымен қатар, гендерлік теңдікті қолдау және әйелдердің мүмкіндіктерін кеңейту, мемлекетшілік және олардың арасындағы теңсіздікті азайтуға көмектесу сияқты мәселелерге қол жеткізуге айтарлықтай үлес қосты. Сонымен қатар, егде жастағы кепілдендірілген табыс көзі жанама түрде көптеген басқа жеңілдіктерге қол жеткізуге ықпал етеді, мысалы, егде жастағы кепілдендірілген табыс көзі бар отбасылар мен жеке тұлғаларға қауіпсіз және қолжетімді баспанаға қол жеткізуде қолдау көрсетуде маңызды рөл атқаруы мүмкін.

Нәтижелер және олардың талқылау

Егде жастағы адамдардың денсаулығы мен әл-ауқатын сақтау үшін әлеуметтік қамсыздандыруға және лайықты өмір сүру құқықтарын, оның ішінде денсаулық сақтау және адамдарға негізгі әлеуметтік қызметтер көрсету адам құқықтары жөніндегі халықаралық құжаттарында, атап айтқанда 1948 жылғы адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясында [9] және 1966 жылғы экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пактіде, әлеуметтік қорғау мен зейнетақымен қамтамасыз ету туралы [10] екі және көп жақты халықаралық шарттар мен халықаралық құқықтың басқа да көздерінде, еліміздің ішкі заңнамасында, оның ішінде ҚР Конституциясында, мемлекеттік заңдар және басқада құқықтық актілерде бекітілген. Бұл құқықтардың мазмұны сонымен қатар, ХЕҰ нормативтік құжаттарында толығырақ баяндалып, ол құжатта егде жастағы адамдардың әлеуметтік қамсыздандыру құқығын негізгі деңгейден толық іске асыруға дейін жүзеге асыру бойынша нақты нұсқаулар береді.

Адамның әлеуметтік қамсыздандыру құқықтарына қатысты негізгі факторларының бірі ретінде әлеуметтік қорғауды жүзеге асыру мемлекеттік саясаттың басым бағыттарына жатқызылып, отандық механизм болып саналады. Осы аталғанның көрнекті мысалы ретінде еліміздің Президенті халыққа жолдауында әлеуметтік саланы дамыту жөнінде баса айтқаны дәлел [11]. Ел Президенті бұл тұрғыда өмір сүру деңгейін арттыра отырып, өмір сүру ұзақтығы мен сапасына, азаматтардың әлеуметтік қорғау деңгейіне қатысты нақты айтқаны барлығымызға мәлім. Қазіргі таңда халықты зейнетақымен қамтамасыз ету еліміздің ішінде ғана өзекті болып отырған жоқ, сонымен қатар, бұл қаралып отырған сауал мемлекетаралық деңгейде де зейнетақымен қамтамасыз етуді реттеу қажеттілігі жаһандану мен халықаралық интеграцияның күшеюі жағдайында ерекше өзектілікке ие болып отыр. Халықаралық интеграцияны қарастыратын болсақ, қазіргі интеграциялық процесстер даму факторына қарай бірнеше нормаларға ықпал етеді. Соның ішінде терең интеграциялық процесстердің қажеттілігі ретінде адамдар болып саналады. Адамдардың жүріп-тұру еркіндігі визалық режимдерді, азаматтық алу рәсімдерін, халықаралық интеграциялық құқық қоғамдастықтарына қатысушы мемлекеттердің аумақтарында болу ережелерін жеңілдетуді, еңбек заңнамасын біріздендіруді болжайды, оның нәтижесі еңбек көші-қонын ынталандыру болып табылады. Өз кезегінде азаматтардың еңбек ету кезеңінде де, сондай-ақ мүгедектік бойынша әлеуметтік кепілдіктер мемлекетаралық деңгейде қамтамасыз етілуге міндеттейді. Мұндай әлеуметтік кепілдіктерді мемлекетаралық (өңірлік) деңгейде қамтамасыз ету интеграциялық үдерістерді тереңдету үшін жағдай жасаудың негізгі сәттерінің бірі болып табылады. Мемлекетаралық іс-қимыл жоғары деңгейде әлеуметтік ықпал ететіні сөзсіз, ең алдымен интеграциялық бірлестікке қатысушы мемлекеттер өздерінің әлеуметтік міндеттемелерін қатаң сақтайтынын және орындайтынын түсінуі қажет. Қазіргі әлемде зейнетақы заңнамасы әділ талаптарға бағынады. Әрбір адамның еңбек және басқа да қызмет ету кезеңінде қосқан үлесін бағалау, жұмыс берушінің жауапкершілігі мен зейнетақы сақтандыру жарналарын төлеу болып табылады.

«Зейнетақы қорларын реттеу және басқару» зейнетақы қорларының жұмысы мен реттелуіндегі ашықтық пен есептілікті қамтамасыз етуге көмектесетін, әрі қарай агенттердің арасындағы мәселелерін жеңілдетуге және қызмет көрсетуге баса назар аударатын рәсімдердің, ережелер мен механизмдердің жиынтығын білдіреді. Зейнетақы қорлары (ЗҚ) ауқымды саяси, әлеуметтік және экономикалық функцияларды орындайтын инвестициялық құралдар болып табылады. Экономикалық субъектілер ретінде зейнетақы қорлары жинақтардың елеулі резервтерін сақтаудың маңызды құралы болып табылады, сондықтан олардың негізгі тұлғаларына айтарлықтай экономикалық кірісті құру және қамтамасыз ету бойынша жұмыс істеуі керек.

Әлеуметтік субъектілер ретінде зейнетақы қоры директорларды қамтамасыз етудің екі маңызды түрін ұсынады: бірі - олар төлейтін материалдық табыс, екіншісі - болашақ табыстың белгілі көзі ретінде директорларға қамтамасыз ететін материалдық емес психологиялық қауіпсіздік сезімі. Саяси субъектілер ретінде зейнетақы қоры қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді

ойлар арасындағы шиеленісті басқаратын саяси агенттердің энергиясына осал болады, мұнда қысқа мерзімді ойлар зейнетақы ресурстарын шұғыл қажеттіліктерді қаржыландыру үшін пайдалануды қамтиды және ұзақ мерзімді ойлар болашақ жылдарға капиталды сақтау қажеттілігін қамтиды» [12].

Дұрыс және дәйекті түрде жүзеге асырылған жағдайда, жақсы басқару зейнетақы қорының архитектурасындағы барлық мүдделі тараптар үшін көптеген оң әсерлерге ие болуы мүмкін. Бұл артықшылықтарға барлық мүдделі тараптар арасындағы күшті және қалыптасқан сенім сезімі жатады; нұсқаушы және белсенді реттеу қажеттілігін азайту; және бақылау механизмдерінің қарапайым және ыңғайлы жиынтығының болуы. Сонымен қатар, зейнетақы қорын басқару зейнетақы қорын инвестициялауды таңдаған компаниялардағы корпоративтік басқару деңгейіне де әсер етуі мүмкін. қор тұрақтылығының деңгейін және ұзақ мерзімді перспективада зейнетақы қоры кірісін жақсартта алады.

Олардың ауқымды және көп қырлы маңыздылығын ескере отырып, қорды тиімді басқаруды, есеп беруді және ашықтықты қамтамасыз ететін құрылымдары мен ресурстары болуы керек екені барған сайын анық болады. Мұндай тетіктер болмаса, зейнетақы қорлары көптеген қаржы институттарына қауіп төндіретін қауіп-қатерлердің құрбаны болу қаупі бар, соның ішінде нашар нәтижелер мен кірістер, нашар инвестициялық шешімдер, ішкі және сыртқы қақтығыстар, бедел мен сенімнің жоғалуы, сондай-ақ күйзелістерге немесе ұзақ уақытқа жоспарланбау немесе дайындалмау. Содан кейін зейнетақы қорын басқаруды, тиімді басқару құрылымын, соның ішінде кеңестер мен басқаруды зерттеуге қатысты күрделі мәселелер қарастырылады, содан кейін зейнетақы қорын басқарудағы жиі мәлімделген кемшіліктерді жоюдың нақты үздік тәжірибелері талқыланады.

Мақаланы зерттеуде ұлттандырылмаған зейнетақымен қамсыздандырудың жұмыс істеуін әкімшілік-құқықтық қамтамасыз етуді жетілдіру жөніндегі шаралар жүйесін құруға және оны енгізуге бағытталған анықтамаларды, ережелер мен ұсыныстарды әзірлеу және нақтылау жөніндегі нақты ғылыми міндетті жиынтықта шешетін жаңа ғылыми негізделген нәтижелерге қол жеткізілгенін атап өтеміз. Салыстырмалы түрде айтатын болсақ Украинадағы ұлттандырылмаған зейнетақымен қамсыздандыру жүйесіндегі мемлекеттік емес зейнетақы қорларының қызметін әкімшілік-құқықтық реттеудің ерекшеліктерін зерттеу аталған ғылыми мәселелерге жаңа шешім ұсынуға мүмкіндік берді.

Әлемнің әртүрлі елдеріндегі ұлттандырылмаған зейнетақымен қамсыздандыру мемлекеттік ықпал ету және зейнетақы жүйені ынталандыру құралдарына жүргізілген талдау осы мемлекеттік ықпал ету тетіктерін сыртқы ортаның белгілі бір жағдайларына бейімдеу фактісін түсінуге мүмкіндік берді, яғни, әдетте, бұл шаралар мұқият заңнамаға негізделген және тиісті түрде құрылымдалған. Олар: біріншіден, мемлекеттік емес зейнетақы қорларының жұмыс істеуін қамтамасыз етуге қатысты заңнамалық базаны дамыту жөніндегі жұмысты, екіншіден, жүйе тетігінің өзара байланысты компоненттерін түзету мен регламенттеуді: зейнетақы қорлары мен активтер міндеттемелерінің арақатынасын, резервтерді бөлудің бағыттары мен қаржылық мүмкіндіктерін, зейнетақы қорлары делдалдарының жұмыс істеу орындарын, активтерді басқару жөніндегі компаниялардың лицензиялық шарттарын айқындауды қамтиды; үшіншіден, ЖЗҚ-ны банкрот деп тану ерекшеліктерін және зейнетақы қорларының қатысушылары мен салымшыларын қорғау тетігін белгілеу, ЖЗҚ қаражатын қаржы құралдарына инвестициялау қағидаларына қатысты саясатты қатар іске асыра отырып, мұндай қорлардың тәуекелдерін барынша азайтатын және табыстарына кепілдік беретін болады. ЖЗҚ қызметін Әкімшілік-құқықтық қамтамасыз ету тетіктерінің әлемдік тәжірибесін зерделеу жинақтаушы зейнетақы жүйесіне қатысу міндеттілігі көптеген елдерде мемлекеттік бақылаудың неғұрлым қатаң критерийлерінен туындайтынын анықтауға көмектеседі. Бұл зерттелетін объектінің ұқсас ерекшеліктерінің болуымен түсіндіріледі, атап айтқанда: қор нарығының, корпоративтік мәдениеттің, Қазақстан кіретін бәсекелестік ортаның дамымауы. Демек, тиісті қаржы құралдарының болмауына, жинақтаушы зейнетақы қорының жұмыс істеу тәжірибесінің болмауына байланысты мемлекеттің қаржы нарығының жеткіліксіздігін ескере

отырып, ЖЗҚ-ны дамыту мемлекеттік қолдаудың әкімшілік-құқықтық тетіктерін құра отырып, ұлттандырылмаған зейнетақымен қамсыздандыру жүйесінің жұмыс істеуінің жеке құқықтық өрісін жетілдіруді талап етеді.

ЖЗҚ-ның континенттік және англо-саксондық құқықта табысты жұмыс істеуінің факторларының бірі актуарийлер мен аудиторлардың кәсіби қауымдастықтарының дамыған желісі болып табылатыны дәлелденді. Біздің елімізде тәуелсіз органдардың ұлттандырылмаған зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы құқықтары мен міндеттеріне, оның ішінде: мамандандырылған депозитарийге, аудиторға, актуарийге заңнамалық деңгейде аз көңіл бөлінеді [13].

Ұлттандырылмаған зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қатынастарды әкімшілік-құқықтық қамтамасыз етуді жетілдіру жөніндегі шаралар жүйесі кешенді болуға және тек құқықтық шараларды ғана емес, сонымен қатар экономикалық, ақпараттық, ұйымдастырушылық бағыттағы шараларды да қамтуға тиіс екені анықталды.

Ұлттандырылмаған зейнетақымен қамсыздандыру саласында құқыққа қайшы қатынастардың пайда болуының алдындағы жаңа факторлардың қалыптасуына қарсы іс-қимылды күшейту мақсатында, ұлттандырылмаған зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы қызметті басқару мен реттеудің қолданыстағы әкімшілік – құқықтық режимін қайта қарау қажет-осылайша, мемлекеттік реттеушілердің моделі мен функцияларын біртіндеп жаңғыртуды енгізу, түрлі мемлекеттік органдардың функцияларын одан әрі мемлекеттік зейнетақымен қамсыздандырудың тиімді жүйесін қалыптастыра отырып, ЖЗҚ-ны корпоративтік бақылау болып табылады.

Зейнетақы қатынастары, бір жағынан, құқықтық қатынастар категориясын жалпы теориялық түсінуге тән принциптер мен тәсілдер негізінде қалыптасатын құқықтық қатынастардың бір түрі, ал екінші жағынан, әлеуметтік қамсыздандыру құқығының құқық саласы ретіндегі ерекшеліктері, ажырамас және маңызды компонент болып табылады. Мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандырудың жалпы теориялық зерттеулерін талдау осы саладағы құқықтық қатынастардың белгілі бір ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен, мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандыру кезінде туындайтын құқықтық қатынастар – мемлекеттік емес зейнетақы қорларын құру процесінде мемлекеттік емес зейнетақы жүйесінің субъектілері арасында туындайтын құқықтық, экономикалық, ұйымдастырушылық және әлеуметтік қатынастар, олардың мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандыру, зейнетақымен қамсыздандыру жөніндегі қызметі, сондай-ақ бақылау процесінде туындайтын қатынастар деп айту керек.

Мемлекет елдің зейнетақы жүйесінің құқықтық базасын құруда және жетілдіруде шешуші рөл атқарады, осы жүйені іске асыру тетігі мен іс-әрекетін қалыптастырады және жетілдіреді, осылайша қажетті жағдайлар жасайды.

Міндетті қосымша зейнетақы туралы заңдардың ішінде бірінші болып швед мемлекеті танылды-1959 жылы, Финляндияда (1961) және Норвегияда (1967) ұқсас жүйелер енгізілді. Бұл елдерде қосымша зейнетақы жүйесін жұмыс берушілер қолдады-оларға қаражат жеке сақтандыру компанияларында жинақталғандығына байланысты болды [14].

Еліміздің мемлекеттік емес зейнетақы қорлары шетелдіктерден коммерциялық емес ұйымның ерекше ұйымдық-құқықтық формасымен ерекшеленеді. Егер шет елдерде жеке зейнетақы қорлары клиенттің мүдделерін қанағаттандырумен қатар өз құрылтайшыларының пайдасына пайда табуға міндетті болса, онда еліміздің мемлекеттік емес зейнетақы қорлары өз құрылтайшыларына тікелей пайда әкелмейді, бұл айтарлықтай бастапқы капиталы бар қорды құрудағы басты қиындық ретінде танылды.

Батыс елдерінің көпшілігінде зейнетақы жоспарларына сәйкес жұмысшылардың жалақысының бір бөлігі олар зейнетке шыққанға дейін сақталады. Бұл сомаға әдетте пайыздарды есептеу қарастырылған. Сонымен қатар, отандық схемалардан айырмашылығы, кәсіпорындардың зейнетақы жоспарлары мен дамыған елдердің көпшілігінің салықтық реттеуі қызметкердің қаржылық мәселелерін шешуге мүмкіндік беретін зейнетақы жинақтары

сомасының 25-33% шегінде зейнеткерлікке шыққан кезде біржолғы жәрдемақы алу мүмкіндігін қарастырады (несиені өтеу, тұрғын үй сатып алу және т.б.). Мысалы, Австралияда мемлекеттік емес зейнетақыны рәсімдеудің орнына зейнеткерлік жасқа жеткенде зейнетақы жинақтарын алуға рұқсат етіледі. Чилиліктер қалауы бойынша барлық соманы бірден немесе бөліктермен (ай сайын) ала алады және жинақтаудың жеткілікті деңгейімен 60-65 жасқа дейін демалуға немесе зейнеткерлік жасқа толғаннан кейін де жұмысын жалғастыруға құқылы. Біздің елімізде азамат зейнеткерлік жасқа толғаннан кейін оған жылына оның міндетті жинақтарының 1/19 сомасы төленетін болады [15].

Мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандырудың шетелдік тәжірибесі біздің елімізде мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандыруды дамытудың тетіктері мен жолдарын анықтаған кезде жеке жинақтаушы зейнетақы жүйелерін дамыту мемлекетке міндетті әлеуметтік сақтандыру жүйесінің жұмыс істеуі үшін өз шығыстарының ауыртпалығын біртіндеп азайтуға көмектеседі деген иллюзиядан арылуға мүмкіндік береді.

Қазақстанның заңнамасы қазіргі уақытта шет елдердің тәжірибесімен салыстырғанда өзінің даму сатысында, сондықтан зейнетақы заңнамасын реформалау бағыттарын таңдағанда, басқа елдердің мысалында белгілі бір заңды жүзеге асырудың әлеуметтік салдарын ескеру қажет.

В.В. Шушковпен және И.Р. Топуновамен келісу керек: «жинақтау жүйелері оның ажырамас бөлігі болып табылатын тарату жүйелерімен салыстырғанда олардың маңызды сипаттамасымен салыстырғанда қайырымды да, мәжбүрлі де қайта бөлуді қарастырады». Шынында да, жинақтаушы жүйелерде зейнетақы жарналарын өз табыстарынан аударған адамдарға зейнетақы төлеуге пайдаланылатын үлкен ресурстар бар. Сондай-ақ жинақтаушы жүйе зейнетақы құқықтық қатынастарына тартылған адамдардың өмір бойы тұтыну деңгейіндегі алшақтықты жою мақсатын қалпына келтіру бойынша үлкен мүмкіндіктерге ие. Алайда, «қауіпсіздік торын енгізуді көздемейтін таза жинақтау жүйелері қарттарды, тіпті олардың жұмыс жылдарында орташа табыс тапқандарды да қартайған кезде кедейлену қаупінен қорғамайды» [16].

Осыған байланысты мемлекеттік деңгейде мемлекеттік зейнетақыға құқығы жоқ адамдарға ең төменгі зейнетақыға кепілдік берілуге, сондай-ақ жұмыс істейтін халықтың зейнетақы жинақтары инфляциядан қорғалуға тиіс. зейнетақы жүйесі жұмыс істейтін азаматтарды қорғауды қамтамасыз ете отырып, жарналарды төлеуге ынталандырудың деформациялануына жол бермейтіндей немесе зейнетақы ресурстарын ауқымды қайта бөлуді тудыратындай етіп ұсынылуға тиіс.

Қорытынды

Сонымен, осы мақаламыздың қорытынды тұжырымын жасаймыз. Қорытындылай келе, мақала авторларының пайымдауынша адамның әлеуметтік қамсыздандыру құқығын халықаралық тану оның маңыздылығын көрсетеді және адамның жеке басына тән негізгі құқықтар санатына жатады. Әлеуметтік қамсыздандыру құқығы 1948 жылғы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясында (22-бап), 1966 жылғы экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пактіде (9-бап) бекітілген. Бұл ретте әлеуметтік қамсыздандыруға адам құқықтарын сақтаудың негізгі факторларының бірі әлеуметтік қорғауды іске асырудың мемлекетішілік тетігі және әлеуметтік саланы мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының қатарына жатқызу болып табылады. Мемлекеттік саясаттың әлеуметтік саланы дамытуға бағытталуының айқын мысалы Қазақстан Республикасының Президентінің халыққа Жолдауында келтірілген, онда Қ.Ж.Тоқаев басымдықты міндеттер қатарында демографиялық проблемаларды шешу қажеттілігін (тууды, өмір сүру ұзақтығын және сапасын арттыру), білім беру және медициналық қызметтердің сапасы мен қолжетімділігін, азаматтардың әлеуметтік қорғалу деңгейін арттыруды атап өтті. Тағы бір маңызды фактор мемлекеттің тиісті халықаралық шарттың нормаларын сақтау жөніндегі міндеттемелерді қабылдауда көрініс табатын әлеуметтік қорғаудың жалпыға бірдей танылған халықаралық деңгейін қамтамасыз етуге дайындығы болып табылады. Бұл халықаралық құқық

көздерінде бекітілген халықаралық нормаларды іске асыру тетігі халықаралық шартқа қатысушы мемлекеттерге қатысты олардың міндетті түрде орындалуын көздейтіндігіне байланысты (мысалы, халықаралық шарттардың нормаларын елдің ішкі заңнамасына енгізу, халықаралық құқық нормаларының мемлекетішілік заңнама нормаларының алдында заңнамалық тұрғыдан бекіту арқылы).

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, интеграциялық қоғамдастықтарға қатысушы мемлекеттер заңнамаға қажетті өзгерістер енгізу немесе халықаралық шарттар жасасу арқылы азаматтардың зейнетақы құқықтарын қорғауға тырысатынын атап өтуге болады. Алайда, «пропорционалдылық» қағидаты бойынша құрылған әлеуметтік (зейнетақымен қамсыздандыру) саласындағы көпжақты шартты жасасу процесіндегі күрделілік қабылданған міндеттемелерге сәйкес мемлекеттің шығыстарды кейіннен жүзеге асыру қажеттілігімен, сондай-ақ мемлекеттердің көпжақты қатысуын және қатысушы мемлекеттердің мүдделерін келісуді ескере отырып, зейнетақымен қамсыздандырудың тікелей процесін ұйымдастырудағы күрделілігімен түсіндіріледі. ТМД-ға қатысушы мемлекеттер азаматтарының әлеуметтік қорғалу деңгейін дамытудағы оң үрдіс ретінде «пропорционалды» қағидаға негізделген халықаралық шарттарға қол қоюды атап өтуге болады, олардың ережелерінде азаматтардың оның аумағында жұмыс жүзеге асырылған жағдайда әр мемлекет тарапынан зейнетақы төлеу құқығы көрсетілген. Бұл үрдіс ТМД-ның интеграциялық кеңістігі шеңберінде туындайтын жекелеген интеграциялық қауымдастықтарға тән [17].

ТМД-ға қатысушы жекелеген мемлекеттердің азаматтарын тиімді зейнетақымен қамсыздандырудың оң тәжірибесі ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің 13.03.1992 жылғы зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы азаматтардың құқықтарына кепілдік беру туралы Келісімнің ережелерін жаңғырту не болмаса ережелерге қатысушы мемлекеттер азаматтарының зейнетақы құқықтарын қорғауды жетілдіруге бағытталатын екіжақты халықаралық шарттар жасасу жөніндегі ынтымақтастығын қалпына келтіруге және дамытуға ықпал етуі мүмкін [18].

Біз ЖЗҚ жұмыс істеу тетігі туралы хабардарлық деңгейін арттыру және жүйеде сақталатын дербес ақпаратқа заңнамалық деңгейде қол жеткізу саласында ұлттандырылмаған зейнетақымен қамсыздандырудың әлеуетті қатысушыларының құқықтарын кеңейтуді ұсынамыз.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Соловьев В.Н. Право собственности на средства пенсионных накоплений, переданных в негосударственный пенсионный фонд. Юрист. № 2. 2009. - С. 14-20.

2 Право социального обеспечения /под общей редакцией д. ю. н. профессора И. В. Гущина - [Электронный ресурс]- URL: <https://publications.hse.ru/pubs/share/direct/546297975.pdf> (қаралу уақыты: 12.02.2025).

3 Пенсионные Фонды Всемирного банка прогнозируют проблемы пенсионного обеспечения. [Электронный ресурс] - URL: <https://www.hmnpf.ru/manual/interesnyye-fakty/?id=137> (қаралу уақыты: 12.02.2025).

4 Қазақстан Республикасының бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының қаражатын пайдалану мен басқарудың негізгі басымдықтары / Б. А. Жакупова, С. И. Игильманова, Н. В. Калюжная, Б. С. Бимбетова. – Вестник университета Туран. №. 4(92). 2021. - Б. 54-61.

5 Жакипбеков С. Анализ современного состояния и необходимость модернизации накопительных пенсионных фондов в Казахстане / С. Жакипбеков, Д. С. Жакипбекова, А. А. Аблаева. Известия Исык-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. № 2-2(5). 2014. - С. 185-189

6 Ниязбаева А. А. Негосударственные пенсионные фонды в пенсионных системах России и Казахстана: специальность 08.00.10 "Финансы, денежное обращение и кредит": автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук / Ниязбаева Айгуль Амангельдыевна. Казань, 2013. - 26 с.

7 Починок Н.Б. Перспективы развития негосударственного пенсионного обеспечения (по результатам комплексного общероссийского социологического исследования перспектив развития негосударственного пенсионного обеспечения): монография / колл. авторов. – Москва: РУСАЙНС. 2016. – 224 с.

8 Тункин Г.И. Теория международного права. Под общей ред. проф. Л. Н. Шестакова. Серия: Русское юридическое наследие. М.: Зерцало. – 2009. – 26 с.

9 Всеобщая декларация прав человека. Принята [резолюцией 217 А \(III\)](#) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года [Электронный ресурс] - URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/O4800000001> (дата обращения: 12.02.2025).

- 10 Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах. Принят [резолюцией 2200 А \(XXI\)](#) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 года [Электронный ресурс] - URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactecon.shtml (қаралу уақыты: 12.02.2025)
- 11 Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы// [Электрондық ресурс] - URL: https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy (қаралу уақыты: 12.02.2025)
- 12 Медушевский А.Н. Сравнительное конституционное право и политические институты. Курс лекций. - М.: ГУ ВШЭ. – 2002. – 373 с.
- 13 Шоломицкий А.Г. Построение негосударственных пенсионных схем: актуарные принципы и элементы международного опыта / Доклад на заседании Коллегии пенсионных актуариев России. - 2005 -[Электронный ресурс] - URL: <http://afservices.ru/publications/4/> (қаралу уақыты: 12.02.2025)
- 14 Малютина Н.Н. Развитие системы пенсионного обеспечения в зарубежных странах. Труд за рубежом. – №3. – 1995. – С. 110-117
- 15 U.S. Department of Labor, Employee Benefits Security Agency. Private Pension Plan Bulletin: Abstract of 2000 Form 5500 Annual Reports. 2005. July. P. 120-125.
- 16 Шушков В.В., Топунова И.Р. Обобщение мирового опыта проведения пенсионных реформ. Трудовое право. – № 6. – 2008. 125 с.
- 17 Романов А. А. Международные договоры о социальном обеспечении в странах СНГ и Балтии. Пенсия. – № 10. – 2002. 156 с.
- 18 Топилин А. В. Миграция и общий рынок труда ЕАЭС: вызовы и пути интеграции. Миграция и социально-экономическое развитие. – № 1. – 2016. – С.39-62

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НЕГОСУДАРСТВЕННЫХ ПЕНСИОННЫХ ФОНДОВ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ НОРМЫ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

Аннотация

В ходе исследования был проведен анализ пенсионного обеспечения граждан интеграционного объединения стран СНГ и перспективы его правового регулирования. Цель статьи — провести сравнительно-правовой анализ механизмов пенсионного обеспечения в странах СНГ, выявить роль международных договоров Республики Казахстан в защите прав пожилых людей и обосновать необходимость совершенствования систем негосударственного пенсионного страхования для обеспечения достойного уровня жизни граждан в условиях демографических и экономических вызовов. Рассмотрены основные документы по регулированию пенсионного обеспечения граждан СНГ, в том числе международные двусторонние договоры Республики Казахстан. Обеспечение гарантированного дохода для пожилых людей является наиболее важной задачей среди целей социального обеспечения, которое стремится достичь современное общество. Для достижения поставленной выше цели, демонстрирующей тесную связь человека с правом социального обеспечения, необходимы надежные механизмы, обеспечивающие системную защиту пожилых людей от риска уязвимости. Часть населения, опираясь на свои усилия, самостоятельно создает защитный механизм, который реализуется благодаря наличию личного жилья за счет индивидуальных сберегательных накоплений. Но также известно, что в некоторых случаях существует применение механизмов семейной поддержки, передаваемых из поколения в поколение. Но даже в трудоспособном возрасте, несмотря на опору на этот механизм защиты, можно увидеть, что преобладает недоверие к источникам дохода, особенно в развивающихся странах. В частности, известно, что неформальные последствия прямой структурной связи признаются проблемами экономического развития во многих странах и что лишь небольшая часть народов мира может достичь самодостаточности к старости. Следовательно, системы социальной защиты пожилых людей играют важную роль. Метод диалектического признания и анализа опыта зарубежных стран позволяет наиболее полно и наглядно раскрыть тему исследования, а также учесть дальнейшее развитие совершенствованию негосударственных пенсионных фондов в Казахстане.

Таким образом, гарантированный доход в пожилом возрасте играет важнейшую роль в достижении целей, поставленных мировым сообществом в рамках Целей устойчивого развития, и способствует выполнению основного обязательства по обеспечению достойного уровня жизни для всех, включая ликвидацию нищеты во всех ее формах к 2030 году.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, интеграционное пространство, международный договор, СНГ, социальное обеспечение, пенсия

LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF NON-GOVERNMENTAL PENSION FUNDS: INTERNATIONAL NORMS AND NATIONAL PECULIARITIES

Abstract

The study analyses pension provision systems for citizens of the CIS integration association and the prospects for their legal regulation. The article aims to conduct a comparative legal analysis of pension provision mechanisms in the CIS countries, determine the role of international treaties of the Republic of Kazakhstan in protecting the rights of older persons, and substantiate the need to improve private pension insurance systems to ensure a decent standard of living amid demographic and economic challenges.

The research examines key regulatory documents governing pension provision for CIS citizens, including international bilateral treaties concluded by the Republic of Kazakhstan. Ensuring a guaranteed income in old age is identified as one of the core objectives of social security, reflecting the close interconnection between individual responsibility and social protection law. Achieving this objective requires reliable mechanisms that provide systematic protection for older people against social and economic vulnerability.

Some individuals independently create protective mechanisms through personal savings, including home ownership, while in other cases support is traditionally provided through family-based arrangements passed down across generations. However, even during working age, reliance on such mechanisms is often accompanied by persistent distrust in income security, particularly in developing countries. Informal economic structures and weak institutional linkages remain significant barriers, limiting the ability of most individuals to achieve financial self-sufficiency in old age. As a result, comprehensive social protection systems continue to play a decisive role in ensuring income security for older persons.

The application of a dialectical method of analysis and the study of foreign experience allow for a comprehensive understanding of pension systems and facilitate the identification of directions for the further development and improvement of non-state pension funds in Kazakhstan. Guaranteed income in old age is therefore a key factor in achieving the objectives of the global community within the framework of the Sustainable Development Goals and contributes to fulfilling the fundamental obligation to ensure a decent standard of living for all members of society, including older persons.

Keywords: pension provision, integration space, international agreement, CIS, social welfare, pension

REFERENCES

- 1 Solov'ev V.N. Pravo sobstvennosti na sredstva pensionnyh nakoplenij, peredannyh v negosudarstvennyj pensionnyj fond [*Ownership of pension savings transferred to a non-state pension fund*]. YUrist. 2009. № 2. P. 14-20. [in Russian]
- 2 Pravo social'nogo obespecheniya [*Social security law*] / pod obshchej redakciej d.professora I. V.Gushchina. Available at: — URL: <https://publications.hse.ru/pubs/share/direct/546297975.pdf> [in Russian] (accessed: 12.02.2025).
- 3 Pensionnye Fondy Vsemirnogo banka prognoziruyut problemy pensionnogo obespecheniya [*World Bank Pension Funds Forecast Pension Problems*]. Available at: — URL: <https://www.hmnpf.ru/manual/interesnyye-fakty/?id=137> [in Russian]
- 4 Қазақстан Республикасының бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының қаржысын пайдалану мен басқарудың негізгі басымдықтары [*Main priorities for the use and management of funds of the Unified Accumulative Pension Fund of the Republic of Kazakhstan*]. Vestnik universiteta Turan. No. 4(92). 2021. P. 54-61. [in Kazakh]
- 5 ZHakipbekov, S. Analiz sovremennoego sostoyaniya i neobhodimost' modernizacii nakopitel'nyh pensionnyh fondov v Kazahstane [*Analysis of the current state and the need to modernize accumulative pension funds in Kazakhstan*]. Izvestiya Issyk-Kul'skogo foruma buhgalterov i auditorov stran Central'noj Azii. № 2-2(5). 2014. P. 185-189. [in Russian]
- 6 Niyazbaeva, A. A. Negosudarstvennye pensionnye fondy v pensionnyh sistemah Rossii i Kazahstana: special'nost' [*Non-state pension funds in the pension systems of Russia and Kazakhstan: specialty*] 08.00.10 "Finansy, denezhnoe obrashchenie i kredit": avtoreferat dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata ekonomicheskikh nauk / Niyazbaeva Ajgul' Amangel'dyevna. – Kazan', 2013. 26 p. [in Russian]
- 7 Pochinok N.B. Perspektivy razvitiya negosudarstvennogo pensionnogo obespecheniya (po rezul'tatam kompleksnogo obshcherossijskogo sociologicheskogo issledovaniya perspektiv razvitiya negosudarstvennogo pensionnogo obespecheniya): monografiya [*Prospects for the development of non-state pension provision (based on the results of a comprehensive all-Russian sociological study of the prospects for the development of non-state pension provision): monograph*] / koll. avtorov. – Moskva: RUSAJNS, 2016. 224 p. [in Russian]
- 8 Tunkin G.I. Teoriya mezhdunarodnogo prava [*Theory of International Law*]. Pod obshchej red. prof. L. N. SHestakova. Seriya: Russkoe yuridicheskoe nasledie. M.: Zercalo. 2009. 26 p. [in Russian]
- 9 Vseobshchaya deklaraciya prav cheloveka [*Universal Declaration of Human Rights*]. Prinyata rezolyuciej 217 A (III) General'noj Assamblei OON ot 10 dekabrya 1948 goda. Available at: — URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/O4800000001> [in Russian] (accessed: 12.02.2025).
- 10 Mezhdunarodnyj pakt ob ekonomicheskikh, social'nyh i kul'turnyh pravah [*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*]. Prinyat rezolyuciej 2200 A (XXI) General'noj Assamblei ot 16 dekabrya 1966 goda. Available

at: — URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactecon.shtml [in Russian] (accessed: 12.02.2025).

11 Memleket basshysy Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы [Address of the Head of State Kassym-Jomart Tokayev to the people of Kazakhstan]. Available at: — URL: https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokayevyn-kazakstan-halkyna-zholdauy [in Kazakh] (accessed: 12.02.2025).

12 Medushevskij A.N. Sravnitel'noe konstitucionnoe pravo i politicheskie instituty [Comparative Constitutional Law and Political Institutions]. Kurs lekcij. - M.: GU VSHE, 2002. 373 p. [in Russian]

13 SHolomickij A.G. Postroenie negosudarstvennyh pensionnyh skhem: aktuarnye principy i elementy mezhdunarodnogo opyta [Construction of non-state pension schemes: actuarial principles and elements of international experience]. Doklad na zasedanii Kollegii pensionnyh aktuariev Rossii. 2005. Available at: — URL: <http://afservices.ru/publications/4/> [in Russian] (accessed: 12.02.2025).

14 Maljutina N.N. Razvitie sistemy pensionnogo obespecheniya v zarubezhnyh stranah [Development of the pension system in foreign countries]. Trud za rubezhom. № 3. 1995. P. 110-117. [in Russian]

15 U.S. Department of Labor, Employee Benefits Security Agency. Private Pension Plan Bulletin: Abstract of 2000 Form 5500 Annual Reports. 2005. July. P. 120-125. [in English]

16 SHushkov V.V., Topunova I.R. Obobshchenie mirovogo opyta provedeniya pensionnyh reform [Generalization of world experience in conducting pension reforms] // Trudovoe pravo. № 6. 2008. 125 p. [in Russian]

17 Romanov A. A. Mezhdunarodnye dogovory o social'nom obespechenii v stranah SNG i Baltii [International Treaties on Social Security in the CIS and Baltic States]. Pensiya. № 10. 2002. 156 p. [in Russian]

18 Topilin A. V. Migraciya i obshchij rynek truda EAES: vyzovy i puti integracii [Migration and the common labor market of the EAEU: challenges and ways of integration]. Migraciya i social'no-ekonomicheskoe razvitie. № 1. 2016. P.39-62. [in Russian]

Information about the authors:

Akmaral Suymenbayeva – **corresponding author**, master of law, Senior Lecturer of Public Service and Administrative Law Department, M. Kh. Dulaty Taraz university, Suleimanova St. 7, Taraz, Republic of Kazakhstan

E-mail: akmaral.suymenbayeva@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5648-5479>

Svetlana Surkova – PhD, Senior Lecturer of Civil Law and Procedure Department, Taraz University named after M. Kh. Dulaty, Suleimanova St. 7, 080000, Taraz, Republic of Kazakhstan

E-mail: Svetlanka_8709@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9719-5638>

Aidana Aldabergen – senior lecturer of the Department of jurisprudence, master of Law, Faculty of Law, International Taraz Innovation Institute named after Sh.Murtaza, Zheltoksan Street 69B, 800000, Taraz, Republic of Kazakhstan

E-mail: erkenovna1896@mail.ru

ORCID <https://orcid.org/0009-0001-9985-6372>

Информация об авторах:

Акмарал Сүйменбаева – **основной автор**, магистр права, старший преподаватель кафедры Государственная служба и административное право, Таразский университет им. М. Х. Дулати, ул. Сулейманова 7, 080000, г.Тараз., Республика Казахстан

E-mail: akmaral.suymenbayeva@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5648-5479>

Светлана Суркова – PhD, старший преподаватель кафедры Гражданское право и процесс, Таразский университет им. М. Х. Дулати, ул. Сулейманова 7, 080000, г.Тараз, Республика Казахстан

E-mail: Svetlanka_8709@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9719-5638>

Айдана Алдаберген – старший преподаватель кафедры Юриспруденции, магистр права, Юридического факультета, Международный Таразский инновационный институт им. Ш.Муртазы, ул. Желтоқсан 69Б, 800000, г.Тараз., Республика Казахстан

E-mail: erkenovna1896@mail.ru

ORCID <https://orcid.org/0009-0001-9985-6372>

Авторлар туралы ақпарат:

Акмарал Сүйменбаева – **негізгі автор**, құқық магистрі, Мемлекеттік және әкімшілік құқық кафедрасының аға оқытушысы, М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті, Сулейманов көшесі, 7, 080000, Тараз қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: akmaral.suymenbayeva@mail.ru

Мемлекеттік емес зейнетақы қорларының қызметін құқықтық реттеу: халықаралық нормалар және ұлттық ерекшеліктер

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5648-5479>

Светлана Суркова – философия докторы (PhD), Азаматтық құқық және процесс кафедрасының аға оқытушысы, М.Х. Дулати атындағы Тараз университеті, Сулейманов көшесі, 7, 080000, Тараз қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: Svetlanka_8709@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9719-5638>

Айдана Алдаберген – құқықтану кафедрасының аға оқытушысы, құқық магистрі, заң факультеті, Ш.Мұртаза атындағы Халықаралық Тараз инновациялық институты, Желтоқсан көшесі, 69Б, 800000, Тараз қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: erkenovna1896@mail.ru

ORCID <https://orcid.org/0009-0001-9985-6372>